

8. Chu S., Hardaker R., Lycett J.E. Too good to be “true”? The handicap of high socio-economic status in attractive males // *Personality and Individual Differences*. – 2007. – Vol. 42. – Issue 7. – P. 1291–1300.
9. Honekopp J., Rudolph U., Beier L., Liebert A., Muller C. Physical attractiveness of face and body as indicators of physical fitness in men // *Evolution and Human Behavior*. – 2007. – No 28. – P. 106–111.
10. Kniffin K.M., Wilson D.S. The effect of nonphysical traits on the perception of physical attractiveness Three naturalistic studies // *Evolution and Human Behavior*. – Vol. 25. – Issue 2. – March 2004. – P. 88–101.
11. Paunonen S.V. You are honest, therefore I like you and find you attractive // *Journal of Research in Personality*. – Vol 40. – Is. 3. – June 2006. – P. 237–249.
12. Tovée M.J., Swami V., Furnham A., Mangalparsad R. Changing perceptions of attractiveness as observers are exposed to a different culture // *Evolution and Human Behavior*. – Vol. 27. – Issue 6. – November 2006. – P. 443–456.

УДК: 314.15-022.326:316.614(477.64-23п)

<https://doi.org/10.26661/2310-4368-2019-1-15-08>

СОЦІАЛЬНО-ПСИХОЛОГІЧНІ ОСОБЛИВОСТІ АДАПТАЦІЇ ВНУТРІШНЬО ПЕРЕМІЩЕНИХ ОСІБ З ТИМЧАСОВО ОКУПОВАНИХ ТЕРИТОРІЙ УКРАЇНИ

О.В. Іщук

кандидат психологічних наук, доцент кафедри психології, Запорізький національний університет

ORCID ID: <https://orcid.org/0000-0003-2487-2180>

Olga.ischuk@gmail.com

О.А. Лукасевич

кандидат психологічних наук, доцент кафедри психології, Запорізький національний університет

ORCID ID: <https://orcid.org/0000-0002-5565-1332>

galitskayao@ukr.net

Іщук О.В., Лукасевич О.А. Соціально-психологічні особливості адаптації внутрішньо переміщених осіб з тимчасово окупованих територій України. В статті розглянуто соціально-психологічні особливості адаптації внутрішньо переміщених осіб з тимчасово окупованих територій України, представлено основні психосоціальні проблеми, які супроводжують їх ще з 2014 року та до сьогодення, наведено загальні статистичні дані, проаналізовано результати психологічної діагностики вимушених переселенців щодо адаптаційного потенціалу та актуальних стратегій адаптаційної поведінки. В даній роботі визначено певні особливості надання соціально-психологічних послуг внутрішньо переміщеним особам, що пов'язані зі стресовими умовами та нестабільним психологічним станом після вимушеного переселення в інші області України. Автори пропонують до ознайомлення результати психологічних методів дослідження загального стану адаптованості з виокремленням складових характеристик та адаптивного потенціалу особистості зі стратегіями, які використовуються як допоміжні поведінкові патерни.

Ключові слова: соціально-психологічна адаптація, внутрішньо переміщені особи, війна, збройний конфлікт, окуповані території, адаптивні стратегії, адаптивний потенціал особистості.

Ishchuk, O.V., Lukasevich, O.A. Socio-psychological peculiarities of adaptation of internally displaced persons from temporarily occupied territories of Ukraine. This paper investigates the socio-psychological peculiarities of adaptation of internally displaced persons from temporarily occupied territories of Ukraine, presents the main psychosocial problems that take around them from 2014 to the present moment, describes general statistical data, analyze the results of psychological diagnostics of forced migrants to adaptation potential and actual strategies for adaptive behavior. In this article are defined certain features of provision of social-psychological services to internally displaced persons, which are connected with stressful conditions and unstable psychological state after forced relocation to other regions of Ukraine. The authors propose to review the results of psychological methods of studying the general state of adaptability with the distinction of the components of characteristics and adaptive personality potential with strategies that are used as auxiliary behavioral patterns. In general, this investigation shows that adaptation of forced migrants from temporarily occupied territories of Ukraine is still unstable and conceals a lot of socio-psychological problems. The peculiarity of the adaptation processes of the IDP is the high level of disadaptation, the high level of escape from problems, the unwillingness to solve some difficult life tasks, the importance of dominating, being secure and experiencing the care of other people, maintaining emotional comfort by any means, even dangerous for the environment or for them themselves.

Keywords: social and psychological adaptation, internally displaced persons, war, armed conflict, occupied territories, adaptive strategies, adaptive potential of the individual.

Постановка проблеми. Сьогоднішні реалії свідчать, що величезна кількість людей за останні п'ять років були змушені залишити місце свого постійного проживання та шукати прихистку на мирних землях через військову агресію з боку російської федерації та окупацію українських територій

російськими загарбниками. Наприклад, за даними Єдиної інформаційної бази даних про внутрішньо переміщених осіб, станом на 18 березня 2019 року, на облік взято 1 363 170 переселенців з тимчасово окупованих територій Донецької та Луганської областей та АР Крим [1]. Нажаль, у 2014 р. Україна вже вдруге у своїй новітній історії стикається з феноменом внутрішньо переміщених осіб (ВПО), так званих «вимушених переселенців», «внутрішніх мігрантів», що відповідає англomовному формальному терміну «internally displaced persons». Перший такий досвід масового переміщення населення Україна зазнала у зв'язку з аварією на Чорнобильській атомній станції у 1986 році, коли близько 116 000 осіб було переселено із радіоактивно забруднених територій [3].

Понад тридцять років тому, люди були змушені лишати свої домівки в наслідок широкомасштабної техногенної катастрофи, а останні п'ять років це відбувається внаслідок військової агресії, окупації півострову Крим та окремих районів Донецької і Луганської областей.

Міністерство соціальної політики України показує статистичні дані відносно внутрішньо переміщених осіб, взятих на облік з 2016 року та зазначає, що станом на вересень того ж року взято на облік 1 709 083 переселенці або 1 384 889 сімей з Донбасу і Криму, а 976 234 сім'ї звернулись за призначенням грошової допомоги і 900 493 з них таку допомогу призначено, всього за 2016 рік надано фінансової допомоги 3 164 199 тис. гривень [1]. Далі наведемо статистику за кожен рік, за даними того ж Міністерства соціальної політики України. Отже, 2017 року, за даними структурних підрозділів соціального захисту населення взято на облік 1 652 512 переселенців або 1 331 742 сім'ї з Донбасу і Криму, 1 112 018 сімей звернулись за призначенням грошової допомоги, 1 024 690 з них таку допомогу призначено [1]. 2018 року, на облік взято 1 522 743 переселенці з тимчасово окупованих територій Донецької та Луганської областей та АР Крим [1], інформації про фінансову допомогу вже не представлено. Дані на 2019 рік стосовно внутрішньо переміщених осіб вже представлено вище.

Володіючи даними офіційної статистики та беручи до уваги неофіційні відомості, ми констатуємо, що проблема забезпечення якісного життя та соціально-психологічного благополуччя внутрішньо переміщених осіб з тимчасово окупованих територій України є актуальною та потребує постійної уваги. Зазначимо, адже багатьма науковцями світу доведено, що однією з важливих проблем, з якими стикаються внутрішньо переміщені особи в нових умовах проживання, це – проблема соціальної та психологічної адаптації, що представляє собою складний, багатоаспектний і часто тривалий процес, пов'язаний з переживанням змін, відмінностей, ізоляції, деривації, відстороненості тощо.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Інтерес науковців до теми адаптації внутрішньо переміщених осіб існує вже давно і різні її аспекти у психологічній літературі досліджувалися як вітчизняними, так і зарубіжними вченими (Дж. Александер, О. Балакірева, Ф. Березін, Г. Вітковська, В. Гриценко, Т. Доронюк, К. Мілютіна, О. Міхеєва, О. Мороз, Ю. Муромцева, В. Павленко, Є. Пивовар, У. Садова, В. Середа, А. Солодько, Т. Старинська, Т. Стефаненко, Я. Стреляу, П. Штомпкит та ін.). І, тим не менш, деякі аспекти даної проблеми досі залишаються недостатньо розробленими, особливо в її прикладному аспекті.

Результати останніх публікацій свідчать, що недостатня адаптованість вимушених переселенців із зони антитерористичної операції до нових умов життя, праці, колективу, переважання сили стресорів над наявними адаптаційними можливостями призводить як до зниження ефективності життєфункціонування, так і до виникнення різноманітних нервово-психічних захворювань.

Метою статті є виявлення та аналіз соціально-психологічних особливостей адаптації внутрішньо переміщених осіб з тимчасово окупованих територій України.

Виклад основного матеріалу дослідження з обґрунтуванням отриманих результатів. Внаслідок соціальних потрясінь, а особливо триваючого збройного конфлікту, як у різних соціальних груп так і у окремих людей, незалежно від віку та статусу у нашому суспільстві нагальною стала потреба в отриманні соціально-психологічного захисту та підтримки. Фахівці з соціально-психологічної допомоги постали перед необхідністю надання підтримки та підвищення адаптаційних можливостей особам, постраждалим від збройного конфлікту на сході нашої країни.

Національна психологічна служба та практичні психологи на місцях звичайно долучилися до процесу підтримки людей, які вимушено покинули місця свого проживання через військові дії та так чи інакше мають проблеми з адаптацією до нових умов життя. Надання соціально-психологічних

послуг внутрішньо переміщеним особам мають свої особливості, пов'язані зі стресовими умовами та нестабільним психологічним станом після вимушеного переселення в інші області України [7].

Адаптаційний процес можна розглядати на різних рівнях протікання, а саме: міжособистісних відносин, індивідуальної поведінки, базових психічних функцій, психофізіологічної регуляції, фізіологічних механізмів забезпечення діяльності, функціонального резерву організму, здоров'я. На думку Ф. Березіна, для людини вирішальною є психічна адаптація, що значно впливає на адаптаційні процеси інших рівнів [2].

А. Реан пропонує вважати критерієм розвитку адекватного адаптаційного процесу вектор активності, а саме його спрямованість [6]. Спрямованість вектора «назовні» відповідає активному впливу особистості на середовище, його освоєння і пристосування до себе [6]. Спрямованість вектора «всередину» пов'язане з активною зміною своєї особистості, з корекцією своїх власних установок і стереотипів поведінки, тобто це тип активної зміни самого себе [6]. Конформне, пасивне прийняття вимог, норм, установок і цінностей соціального середовища без активного процесу зміни та пристосування самої особи, характеризує скоріше дезадаптацію, тобто переживання дискомфорту, незадоволеності в собі й неповноцінності [2, с. 74].

Опрацьовуючи різноманітні літературні джерела [1; 2; 7; 8], можна виокремити загальні психологічні проблеми, що зустрічаються у вимушених переселенців із зони антитерористичної операції, пов'язані зі зміною умов проживання, праці, оточення тощо. Кожна людина переживає зміни по-різному, але важливо розуміти і виявляти загальні, притаманні більшості симптоми, такі як:

- **Розлади сну** (важке засинання, нічні жахіття, повторювані сюжети в снах тощо);
- **Розлади харчування** (відсутність апетиту чи навпаки);
- **Розлади уваги** (складнощі з концентрацією уваги, перемикання з одного об'єкту на інший, неможливість завершити справу тощо);
- **Розлади пам'яті** (нав'язливі спогади, вибіркоче забування імен, слів, дат тощо);
- **Емоційні розлади** (відсутність емоцій, неадекватність емоційних проявів щодо ситуації, ейфорія тощо).

Якщо наявні симптоми перерахованих вище розладів, важливо розуміти, що це наслідки подій, які були травмуючими для особистості та зараз впливають на адаптаційні можливості організму. Зазначені реакції є нормальними реакціями людини на екстремальні події, що загрожують життю, тобто нормальними реакціями на ненормальні події, але залишатися з подібними проявами сам на сам не варто, адже це знижує ресурсний потенціал та може призвести до суттєвих психологічних чи навіть психічних порушень.

Люди, які отримали статус вимушених переселенців все ще перебувають у стані стресу, адже продовжують отримувати інформацію від родичів, друзів, знайомих, які залишились в зоні військових дій. Часто ті, хто лишилися на непідконтрольних Україні територіях, говорять щось на кшталт, – стріляють, але не в нашому кварталі; в адміністративних установах (школах, дитячих садках, лікарнях тощо) немає світла, води, опалення та іншого забезпечення, проте вони все одно функціонують; містом крокують озброєні бойовики, але майже нікого не чіпають та інші історії. Як наслідок, у людей настільки «притуплюється» почуття самозбереження, що вони готові повернутися туди, де йде війна та фантазують про те, що під кулями краще, ніж там, де вони є зараз. Як ми розуміємо, подібне мислення – наслідок тривалого стресу та низькі адаптаційні можливості.

Ще однією психологічною особливістю є те, що переселенців переслідує постійний, майже нав'язливий страх, підвищена тривожність, що призводить до абсолютної невпевненості у своєму майбутньому. Окрім цього, вимушені переселенці живуть з постійним когнітивним дисонансом, який провокується засобами масової інформації, що транслюють протилежну, іноді безглузду інформацію.

Також зустрічається таке явище як гіперболізоване відчуття справедливості, що проявляється в випадках, коли будь-яка затримка соціальних виплат (навіть не тривалу і спричинену цілком об'єктивними причинами) сприймається не лише як порушення своїх прав, а як особиста образа.

Одна з проблем, яку найчастіше проговорюють від імені вимушених переселенців, це – відчуття знехтуваності, чужинності в тих містах, де вони поселилися. При цьому зазначається, що в принципі місцеві жителі нормально до них ставляться, але дивляться, наприклад, вороже чи навмисно щось роблять, але якогось об'єктивного підтвердження дані умовиводи не знаходять [8].

Отже, окресливши загальні психологічні проблеми вимушених переселенців із зони антитерористичної операції, пов'язані зі зміною умов проживання та праці переходимо до аналізу результатів психодіагностичного дослідження.

Вибірка емпіричного дослідження склала 53 особи, з них – 30 жінок та 23 чоловіка, вік досліджуваних від 21 до 46 років і всі вони є внутрішньо переміщеними особами з тимчасово окупованих територій України. В якості діагностичного інструментарію було використано «Методику діагностики соціально-психологічної адаптації» К. Роджерса й Р. Даймонда [5] та методику «Адаптивні стратегії поведінки» (АСП). Н. Мельникової [4].

Пропонуємо результати за «Методикою діагностики соціально-психологічної адаптації» К. Роджерса й Р. Даймонда (рис. 1), які свідчать про загальний стан адаптованості з виокремленням складових характеристик. Отже, найвищий відсотковий бал отримав показник «Прагнення домінування» – 21,7%, за ним, з незначним відривом, розташувався показник «Самосприйняття» – 21,5%. Такі відсотки свідчать про те, що для вимушених переселенців із зони проведення антитерористичної операції, важливим та значущим є можливість зайняти домінуючу позицію в суспільстві, в оточуючому середовищі в якому вони знаходяться. Це зрозуміло, адже люди, які вимушено лишили свій налагоджений побут через війну на їхній рідній території, мусять знову будувати своє життя на новому місці. З одного боку, в нових умовах вони можуть бути тими, ким вони не були у своєму «попередньому» житті, серед своїх старих знайомих, колег тощо. Нове середовище, де їх ніхто не знає, може провокувати грати зовсім нові соціальні ролі та виконувати нові задачі. А з іншого боку, нові умови вимагають додаткової напруги, аби довести, що вони чогось варті та заслуговують на достойне місце в новому для них середовищі.

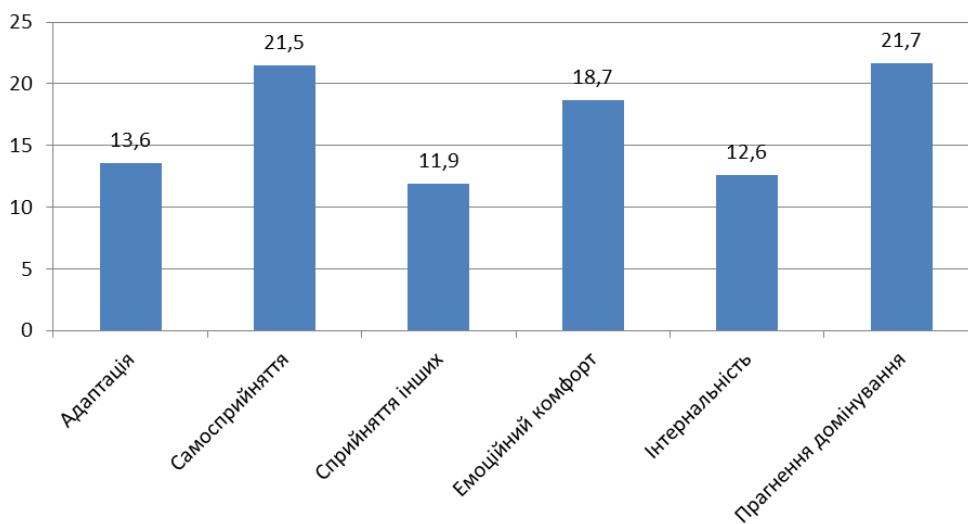

Рис. 1. Результати відсоткового співвідношення між інтернальними показниками за «Методикою діагностики соціально-психологічної адаптації» в розробці К. Роджерса та Р. Даймонда

Результат за шкалою «Самосприйняття» свідчить про те, що у певному сенсі, вимушені переселенці мусять змінювати власну ідентичність, адже вони знаходяться зовсім у нових для себе умовах, з одного боку, це свідчить про кризу ідентичності, а з іншого – про нові можливості та перспективи пізнання себе, відкриття нових сторін та особливостей, можливостей тощо. Тобто, для індивідів головне, у першу чергу, прийняти себе такими, які вони є, а вже потім аби їх сприйняло нове оточення, нові знайомі, колеги з роботи, сусіди тощо.

На третьому місці «Емоційний комфорт», що займає 18,7% усіх виборів, а це свідчить про важливість стабільності емоцій та відсутність різких, травмуючих подій, які здатні викликати сильні негативні переживання.

Розглянемо й інші показники за даною методикою, наприклад шкала «Адаптація», що отримала 13,6% від усіх виборів респондентів. З отриманих даних можемо зробити висновок, що адаптація у вимушених переселенців на низькому рівні, оскільки дане значення, в середньому, нижче показників норми. Отже, крім пристосування до зовнішніх змін, внутрішньо переміщені особи

вимушені адаптуватися до змін у самих собі, як свідчать показники представлені вище, і це вимагає певних ресурсних витрат, як психологічних так і соціальних, тож зовсім не дивно, що показник адаптованості нищий за норму і процес асиміляції досі протікає проблемно та нестабільно.

Далі проаналізуємо результати за діагностичною методикою Н. Мельникової «Адаптивні стратегії поведінки» (АСП), що демонструють загальний адаптивний потенціал особистості (рис. 2). Тож, на представленій гістограмі ми бачимо, що найчастіше (30%) переселенці з зони антитерористичної операції використовують стратегію пасивної репрезентації, тобто, наполегливо демонструють власну позицію, інколи без врахування важливості, актуальності та доречності у певних умовах.

Пасивна репрезентація себе є стратегією пасивною, але контактною, і такою, що спрямована зовні, тобто на об'єкти та суб'єкти взаємодії, але це зовсім не означає, що особа змінює щось, скоріше навпаки, вона продовжує спілкуватися, використовуючи свої старі, перевірені в минулому патерни. Через стратегію пасивної репрезентації себе найчастіше реалізується прагнення самоствердитися, відстояти своє «Я» тощо. Як правило, у даній стратегії відсутня активність, спрямована на зміну ситуації і крайніми проявами даної стратегії адаптивної поведінки можуть бути випадки прихильності жорстким життєвим принципам, впертість, а іноді й фанатизм.

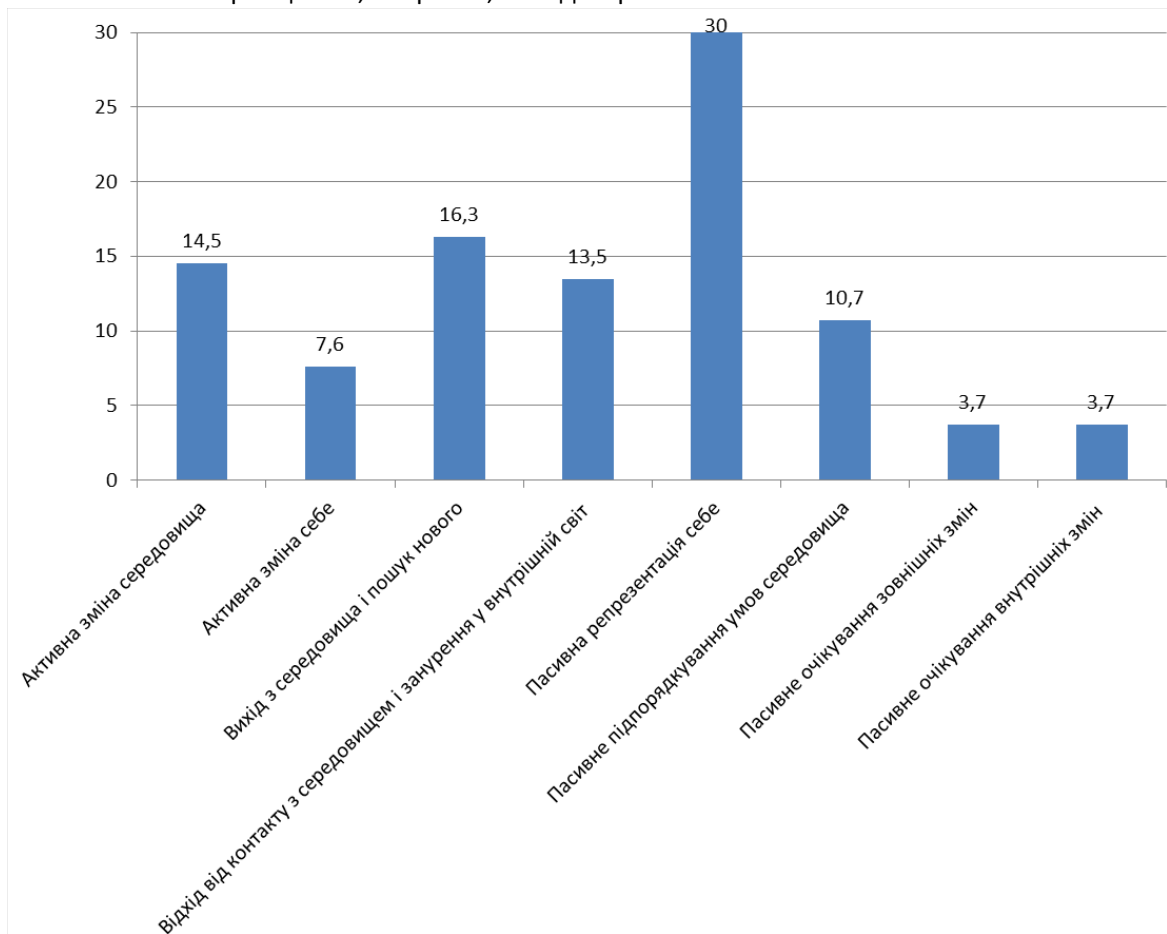

Рис. 2. Показники відсоткового співвідношення стратегій адаптивної поведінки за методикою «Стратегії адаптивної поведінки» Н. Мельникової

Друге місце зі значним відривом майже в половину (16,3%) займає стратегія виходу з середовища і пошук нового. Дана адаптивна стратегія є активною, але унікальною, що спрямована на зовні, тобто на оточуюче індивіда середовище. Ця стратегія являє собою прямий вихід особистості з ситуації з метою пошуку нового середовища, яке б більш гармоніювало з її властивостями. Людина тікає від контакту з фруструючим середовищем і зосереджує сили на пошуку нового, більш прийняттого. У цьому випадку можливі зміни місця проживання, роботи, навчання, зміна кола друзів, створення нової сім'ї тощо. Дана стратегія підтверджується переїздами вимушених переселенців

мінімум з одного району міста в інший, з одного міста області в інше, і як максимум – зміна областей, регіонів та навіть країн проживання.

Інші стратегії зайняли приблизно однаковий відсотковий розподіл поміж усіх адаптивних стратегій. Відмітимо, що найменш застосованими є стратегії «Пасивне очікування зовнішніх та внутрішніх змін», що отримали по 3,7% від усіх виборів респондентів. Це свідчить про те, що вимушені переселенці не бажають пасивно вичікувати змін. Взагалі, дана стратегія передбачає надію на сприятливі зміни середовища або уповання на те, що все вирішиться само собою. Нажаль, реальність для внутрішньо переміщених осіб свідчить про те, що не зміниться середовище, що від внутрішніх змін не стане краще в твоєму місті, адже війна зруйнувала та продовжує руйнувати звичну ще кілька років тому картину світу.

Тож, з наведених вище фактів можемо зазначити, що адаптація у вимушених переселенців з тимчасово окупованих територій України, досі є нестабільною та приховує безліч соціально-психологічних проблем. Особливістю адаптаційних процесів зазначеної категорії населення є високий рівень дезадаптивності, високий рівень втечі від проблем, небажання вирішувати якісь складні життєві задачі, важливість домінувати, бути забезпеченим та відчувати піклування з боку інших людей, зберігати емоційний комфорт будь-якими засобами, навіть небезпечними для оточення чи для них самих.

Висновки і перспективи подальшого дослідження. Проблематика соціально-психологічної адаптації вимушених переселенців була та залишається особливо актуальною, причин вимушеної міграції дуже багато, але в сучасних реаліях України їх об'єднує одне – людина стає вимушеним мігрантом через неможливість проживати на території своєї малої Батьківщини.

Основні виклики, пов'язані з вимушеним переміщенням громадян, проявляються у зростанні навантаження на локальні ринки праці, проблемах розміщення та пошуку житла з нормальними умовами, працевлаштуванні, медичному обслуговуванні, психологічній реабілітації, доступу до освіти, культурної та соціальної реінтеграції тощо. Уряд України продовжує впроваджувати певні заходи щодо вирішення проблем вимушено переміщених осіб, до того ж, багато зусиль докладають міжнародні організації, волонтери, благодійні організації та окремі громадяни. Однак саме психологічна складова у вже запроваджених програмах, що сприяють адаптаційним процесам, нажалі представлена не достатньо для населення, переміщеного з тимчасово не контрольованих Україною територій.

Важливою психотерапевтичною детермінантою, що сприяє соціально-психологічній адаптації внутрішньо переміщених осіб з тимчасово окупованих територій України, є створення стабільних конструктивних міжособистісних взаємин, а навчитися будувати такі взаємини допоможе фахівець з психологічної підтримки.

Окреслена проблема потребує подальших досліджень, взаємодії представників багатьох суспільних наук, порівняння статистичних даних та практичних напрацювань.

Література

1. Внутрішньо переміщені особи [Електронний ресурс] // Міністерство соціальної політики України офіційний веб-портал. — Режим доступу: <https://www.msp.gov.ua/timeline/Vnutrishno-peremishcheni-osobi.html>
2. Готовність дитини до навчання / упоряд.: С. Максименко, К. Максименко, О. Главник. — К.: Мікрос-СВС., 2003. — 112 с. (Психологічний інструментарій).
3. Ліскович М., Любшин І. Аварія на Чорнобильській АЕС [Електронний ресурс] / Мирослав Ліскович, Ігор Любшин // Укрінформ: Мультимедійна платформа іномовлення України. — Режим доступу: <https://www.ukrinform.ua/rubric-society/2005521-cornobilska-katastrofa-u-cifrah-infografika.html>
4. Мельникова Н. Н. Диагностика социально-психологической адаптации личности: Учебное пособие / Н. Н. Мельникова. — Челябинск: Изд-во ЮУрГУ, 2004. — 57 с.
5. Психологу для роботи. Діагностичні методики : збірник [Текст] / [уклад.: М. В. Лемак, В. Ю. Петрище]. — Вид. 2-ге виправл. — Ужгород : Видавництво Олександри Гаркуші, 2012. — 615 с. : мал., табл.
6. Реан А. А. К проблеме социальной адаптации личности / А. А. Реан // Вестник СПбУ. — 1995. — № 3. — Серия 6. — с. 74 – 79.
7. Толчініна О. Психологічна підтримка вимушених переселенців та військовослужбовців, які повернулися із зони бойових дій [Електронний ресурс] / Ольга Толчініна // Шполяночка: районний інформаційний щотижневик. — 2015. — Режим доступу: <http://www.shpolyanochka.com/pravo/konsultpunkt/1060-psikhologichna-pidtrimka-vimushenikh-pereselentsiv-ta-vijskovosluzhbovtsiv-yaki-povernulisya-iz-zoni-bojovikh-dij>
8. Фролова О. Перша психологічна допомога вимушеним переселенцям [Електронний ресурс] / Ольга Фролова // Територія бізнесу. — Режим доступу: <http://www.business-territory.com/articles/persha-psikhologichna-dopomoga-vimushenim-pereselentsyam>

References translated and transliterated

1. Vnutrishno peremishcheni osoby [Internally displaced persons] [Elektronnyi resurs] // Ministerstvo sotsialnoi polityky Ukrainy ofitsiyni veb-portal. — Rezhym dostupu: <https://www.msp.gov.ua/timeline/Vnutrishno-peremishcheni-osobi.html>
2. Hotovnist dytyny do navchannia [Readiness of the child to study] / uporiad.: S. Maksymenko, K. Maksymenko, O. Hlavnyk. — K.: Mikros-SVS., 2003. — 112 s. (Psykhologichnyi instrumentarii).
3. Liskovych M., Liubshyn I. Avariia na Chornobylskii AES [Chernobyl accident] [Elektronnyi resurs] / Myroslav Liskovych, Ihor Liubshyn // Ukrinform: Multymediina platforma inomovlennia Ukrainy. — Rezhym dostupu: <https://www.ukrinform.ua/rubric-society/2005521-cornobilska-katastrofa-u-cifrah-infografika.html>
4. Melnykova N. N. Dyagnostyka sotsyalno-psykhologicheskoi adaptatsyy lychnosti [Diagnostics of social and psychological personality adaptation]: Uchebnoe posobie / N. N. Melnykova. — Cheliabinsk: Yzd-vo YuUrHU, 2004. — 57 s.
5. Psykhologu dlia roboty. Diahnostychni metodyky [Psychologist for work. Diagnostic methods] : zbirnyk [Tekst] / [uklad.: M. V. Lemak, V. Yu. Petryshche]. — Vyd. 2-he vypravl. — Uzhhorod : Vydavnytstvo Oleksandry Harkushi, 2012. — 615 s. : mal., tabl.
6. Rean A. A. K probleme sotsyalnoi adaptatsyy lychnosti [To the problem of social adaptation of personality] / A. A. Rean // Vestnyk SPbU. — 1995. — № 3. — Seryia 6. — s. 74 – 79.
7. Tolchinina O. Psykhologichna pidtrymka vymushenykh pereselentsiv ta viiskovosluzhbovtiv, yaki povernulysia iz zony boiovykh dii [Psychological support for internally displaced persons and soldiers who returned from the combat zone] [Elektronnyi resurs] / Olha Tolchinina // Shpolianochka: raionnyi informatsiinyi shchotyzhnevnyk. — 2015. — Rezhym dostupu: <http://www.shpolyanochka.com/pravo/konsultpunkt/1060-psykhologichna-pidtrimka-vimushenykh-pereselentsiv-ta-vijskovosluzhbovtiv-yaki-povernulysia-iz-zoni-bojovikh-dij>
8. Frolova O. Persha psykhologichna dopomoha vymushenym pereselentsiam [The first psychological help to forced migrants] [Elektronnyi resurs] / Olha Frolova // Terytorii biznesu. — Rezhym dostupu: <http://www.business-territory.com/articles/persha-psykhologichna-dopomoga-vimushenim-pereselentsiam>

УДК : 159.972

<https://doi.org/10.26661/2310-4368-2019-1-15-09>

ПАТОПСИХОЛОГІЧНА ХАРАКТЕРИСТИКА ОСІБ З ДЕПРЕСИВНИМИ РОЗЛАДАМИ РІЗНОГО ГЕНЕЗУ

В.В. Корнієнко

кандидат психологічних наук, доцент кафедри загальної та медичної психології

Дніпровського національного університету,

ORCID ID: <https://orcid.org/0000-0002-8043-3046>

viktorija_korn@ukr.net

Корнієнко В.В. Патопсихологічна характеристика осіб з депресивними розладами різного генезу. В статті представлено патопсихологічну характеристику осіб з депресивними розладами різного генезу: невротичного, органічного, ендогенного. Встановлено перевагу легкого рівня депресії у досліджуваних з невротичним генезом захворювання, помірного рівня – з органічним, помірного та тяжкого – з ендогенним генезом захворювання. Клініко-психопатологічний аналіз структури депресії дозволив констатувати перевагу фобічного типу депресивного порушення у пацієнтів з невротичною депресією, соматизованого – серед пацієнтів з органічною депресією та адинамічного – з ендогенною депресією. Отримані дані дозволили констатувати більший емоційний дефіцит у пацієнтів з ендогенним генезом захворювання порівняно з досліджуваними з органічними та невротичними депресіями. Досліджено когнітивні дисфункції пацієнтів з депресивними розладами. Встановлено, що за когнітивними ознаками хворі на невротичні депресії характеризуються більш сприятливим психологічним реабілітаційним потенціалом, ніж пацієнти з органічними та ендогенними депресіями.

Ключові слова: патопсихологічна характеристика, депресивний розлад, невротичний генез, органічний генез, ендогенний генез.

Kornienko, V.V. Pathopsychological characteristic of persons with depressive disorders of different genesis. The article presents a pathopsychological characteristic of persons with depressive disorders of different genesis: neurotic, organic, endogenous. Results of the study of emotional and cognitive deficits of patients with depressive disorders of different genesis have been highlighted. Prevalence of the mild depression in patients with neurotic genesis of the disease, moderate level – with organic genesis, moderate and severe – with endogenous genesis of the disease has been established. Clinical and psychopathological analysis of the structure of depression have allowed to state the predominance of the phobic type of depressive disorder in patients with neurotic depression, somatized type – in patients with organic depression and adynamic type – with endogenous depression. Anxiety and feelings of fear have been more pronounced in patients with neurotic depression; somatic (sensory) symptoms – predominated in patients with organic depression; vegetative symptoms – manifested in patients with neurotic and endogenous depression. The obtained data have allowed to assert that patients with endogenous genesis of the disease can be characterized by a greater emotional deficit than those with organic and neurotic depression. Cognitive dysfunctions of patients with depressive disorders have been studied. It has been established that by cognitive signs, patients with neurotic depression are characterized by a more favorable psychological rehabilitation potential than patients with organic and endogenous depression. The perspective direction of further